

YAKINTZA

EUSKERA DALA-TA (II)

Gure buruak, itargia lez, ez dabe iñoiz be geldirik egon bear. Urteak joanez, zaartu arren, begoz beti lanari ezarriak. Au be bai: zaarrak bebiltz orretan aurre-lari; ez, urtez zanpatuak izanarren, bekioe eguneroko lanari. Niri, larogei urte egiñak ditudala, itandu oi dauste, ia noiz artuko dodan atsedena. Eta nire erantzuna: "Gero daukagun naiko denpora atsedenerako". Mundua obetzeko ez al gagoz emen?

Euskerazaintzakuok, zaar eta gazte, illero alkartzen gara Deba'n, euskeraren alde lan egiteko, aspertu barik alkartu be. Itz-egin, gaiak aztertu ta eztabaidatu daroaguz gauzak. Zer, baiña? Erri-euskerearen akademi danez, erriak zelako izketa darabillen —aditz, joskera, itz jator eta abar— ikusi ta aztertu, beste asko ta zer askoren artean. 10 f'erdietatik ordu batak arte, illaren azken-larunbatean.

Euskerazaintzak, orrez gaiñera, liburuak argitaratzen ditu, naikoa ugari, jakin-garriak benetan, naita bear beste saltzen ez diranak. Zergaitik saldu ez? Atxerik eta olako moda barriko biurrikeririk erabiltzen ez dalako, zabalkunde barraban eta saltzaille askoren ustez, liburu oneik gai errezegiak dakazelako. Egun batzuk dirala Donostitik ibilli nintzan eta liburu-denda baten euskerazko liburu pilloa salgei eukien arren, errezegi oneitakorik ez eukien bape bere. Atxaki suster-bakuak batuari leku emoteko.

Olakoa, barriz, taturik be ez dauala diño erriak, ez liburuetan datorrena, ez ziñe ta telebistetan emoten dana. Gure liburuak, beraz, ezelango gogorkeri barik, or daukie saltzeko zelai bikaiña; gaur, ikusi, liburu bat erostekutan, erosi eurretik, jakin-miñez, onela itaun egiten asita gagoz: "Liburu ori, zelan dago "batuan" ala erri euskeran?" Oraiño eldu garean!

Lenago, orain ogetabost bat urterarte, ez egoan olakorik. Alkartasun gozoan, dañok giñoiazan baturantza, polito polito ta zarata barik, alkar ulertzeko modo baketsuan. Azkul zanak, gizaseme gotor jakintsuak, **gipuzkera** osotura nai eban jo, euskera errez batera, euskalki onek daukazan akatsak urritu, beste izkelgiekaz osotu ta aberastu ta guztiontzat eredu egitera, ain zuzen be. Asi ta ekin, orretan, konturatu barik elduko giñan, leen, orduan eta orain opa dogun euskal batasunera. ifortxo be zapuztu barik, arek eta onek, guztiok ditugun eskubideak onaturik, guztiok alkar maite izanik, giza-legeak eta norbere izkuntzak eskatzen dauanez, jokaturik.

Orretarako gogorik, alan be, ez da ikusten. Ogetaz urteak, Baiona'ko ta Arantzazu'ko batzarretan onaturiko batua, Euskaltzaindia, Eusko Jaurilaritza ta beste erakunde batzuk, diruz eta egiñez, indartu ta errian on-eritxiz jarteko asmotan egiazki saiatzen diranak. Zatiketa izugarria sortuaz gaiñ, euskal idazle ta erakusleen artean gerra sortzea, erriak euskera zapuztea, gurasoak eta seme-alabak alkar ez ulertzea, euskalki ta dialektu batetik bestera daukagun alde koskorra gizenago egitea, besterik ez dogu jadetxi. Krutvig jauna, batu-zaleen artean batu-zaleena, sortzaille ta aldeze amorratu, Gernika'n "Alegría" aretoan, Arana-Marti-

ja'ren Euskaltzaindian sarreran egindako itzaldiak entzun ondoren, "Gaur" egunkarian egiñiko salakuntzan gogor be gogor agertzen da; egi-egiaz latz sekulakoak, erriak eta eskolatuak esku-zartaka artu, fotokopiaz atera ta asko zabaldu dana.

Eta, oraindik denpora da-ta, zergaitik ez dira artzen, buruak bigundu, apalazi ta alkarri eskuak emonaz, auziari asiera egokiago bat emoteko bideak? Konturatu gaitzezan zelako kaltea dagitsogun geure izkuntzari, eta euskal arimari; zergaitik zentzatu ez eta bide-kurutzean ezkerrekoa laga ta eskoikua artu? Ainbesterañio eldu ete da gure arrokeria? Madarikaluko gaitue ondorengo gizaldiak.

Kultura bide ederra da batasunerakoa. Leengo mendearen azkenerarte, gitxi ikasten zan gurean, banakak baiño ez idatzi ta irakurri; ezta, ba, arrigarri gure euskera gaur naiko zatitua aurkitzea. Aurrerantzean ez da orrela izango; gaur ikasi egiten da, espaiñera, frantsesa, euskera. Eta erri batzuk eta izkelgi batzuk tarteko izanik be, ez dago ainbeste eragozpen alkar ulertzeko. Euzkadi'k onezkerro nekez atzera egingo dau, zori obe edo txarra goarekin, aurrera egingo dausku beti.

Irakurritz asko ikasten, eta ibilliz errien oiturak eta izkerak ikusi ta entzunez, eurakaz jabetu. Irakurri daigun, bada, bizkaieraz, gipuzkeraz, laburdieraz, zuberoraz, eta ibilli noizik-bein, kanporatu bage, geure errietan daukaguzan lur, zati, mendi-ibai, oroigailu ta abar miresten. Eta orduan esan zainke: "Bat gara bai izkeraz erriz lez". Or euskalkien auzia be gainduta. Orrela egin dabenen autortza dozue au. Ez daigun izkelgi bat be saiestu, irakurri ta ikasi baiño, danak dira gure asaben arima zati.

Azken illotan, naikoa zurrumuru dabil, batua dala-ta, bazterretan. Zer, baiña? Txarra ete da ogei urte oneitan, a indartu ta oiñean ipiñi nairik burutu diran indarketa zabalak? Lan guzti ori alperrik? Erriaren eta jakintsu askoren eritxiz, alperrekoa. Nik ez dot ontzat artzen, batzarretan diñot, beti besteen esanaren aurka agertzen dana: ez dakit zergaitik, beti aurka. Ez naz ezezkor, eta ez dot ondo ikusten, asmorik bikaiñena izan da be, esan orri "bairñaka" diardauana. Orrek ondoren txarra dakar; olako aurkalaria ezer onik egiteko ez dala gauza deritxat; dalako asmoa erakutsi ta aurrera eragiteko gai danari be oztupoak jarten dabillena, ezin da niri gogoko izan; ezezkorraren aurrean otzitu egin oi da, eta or asmo eder bat, laguntasun ezez alperrik galduta.

Askotxo dira, euskera galduaz doakigula-ta, bai miñez eta bai lumaz, beti ortara diarduenak. Antxiña baten, gure errietan, norbait ilten zanean, oitura zanez gaubela egiterakoan, ildakoaren birtuteak eta egiñ onak kantuz iragarten ibilli oi ziran, leenengo illaren etxean eta gero gorpua eleizaratzean. Ekandu ori galazota agertzen da Gernika'ko Foruan. Erostarriok, Azkue jaunak diñoanez, Elantxobe'n ezagutu ziran azkenengoz. Gaur-egun biztu egin ete jakuz? Negarra baiño lana obe, gure euskerearen onerako; illeta joaz, egia, lo dagoana itxartu egiten; gaur, baiña, olan uste izanik be, askok eta askok leen baizen gor jarraitzen. Zetako, beraz, alperrik izerdia bota? Orren orde, lan daigun euskera jaso, obetu ta indartzen, aren ta onen asmoai be aurrera eragifitez.

Gaur-egun naikoa euskera ikasi oi da. Ez gitxiren kexa, ostera, auxe da: umeak ez dira kalean euskeraz mintzatzen. Osorik alan be ezda egia: gaur goizean ni Zornotzako parkean zear niñoiala, or ume-aldra bat euskeraz; sartu naz denda baten eta nik itaun: "Oneik umeok, zergaitik euskeraz?" Eta dendariak: "Nire umeak beti egiten dabe euskeraz, etxean eta kanpoan". Aundi azten diranean, erderara joten dabela? Adifñekuen erruz askotan. Oneik erderaz eta areik euskeraz. Zentzun pizkat ba'genbil, dakigun guztiok euskerea erabili bear genduke ezpanetan, gazteak zein adifñekuok.

Salakuntza gogorra: gazteen ustez, gaur gizartean gaitz, akats eta lotsakizun askoren errua, zaarrena ei da; sarri eztabaidatu dot au euren artean, eta azkenez eurai emon bear izan dautset errazola. Erreza da ezetz esatea, baiña egia

berea emoteko eskua eskua bular gain ipiñi ezkeroz, zer esango leuskigu barruak? Abuztuaren 26'an, Deba'koa amaitu ta gero, Amoroto'n neukan zeregiña betetako, ara jo neban; mutiko aldra alaiaz eleizpean zarata utsean euskeraz; ara zuzendu giñan txoferra ta biok. Euskerea zan aren jolas-izketea. Luzaro jardun genduan eurakaz, eta egin itaun guztiai areik bai erantzun argi zorrotza! Zenbat neska-mutiko ziran eskoletan (eskola bi daukiez); zenbat ikasi, zelako maistrak eukezan; pozik ala beartuta ebiltzan ikasten; zelako notak ateraten ebezan; aserrerik ete eben, auzkarik egiten ete eben, nire denporatan lez, eleizaldekoen eta urriñeko baserrietakoen artean; abadea, pelota partiduak, probak, jaiak, aari-topekarik... Oso argiak dira Amoroto'ko neska-mutillak.

Eleiz ederra da Amorotokoa, luze zabala; Martin deunari eskiñita. Uztail edo garagarrillaren 4'an ospatzen da bere jai-eguna. Barruan miretsi genduzan santuak, altarak, maillak, zutoin jagi artezak, autortegiak, jarleku barriak, korua, bateo-arria... Jainkoa otoiztu genduan, Amoroto langille, osasuntsu ta alkar maitasunean bizi dedin sekula sekuletan.

Kanpoan lau-bost itzul-inguru. Eleizatik urtenda ezkerretik daukagun artea miretsi genduan, nire gazte-egunetan oso mardul eta gaur, sabel-zabal, erdi iger-tua, baiña ilterik ez dauala nai erakusteko, oraindik adar guri ostoz berdez gainezka; beetik gora begira minutuak egin nitun bere aurrean. Aurrez aurre nire egunetan dotriñea, domeketan batez be, ikasten genkian egoitza, gaur txoko biurtua. Pentsamentu txar batzuk izan nebazan, baiña tira... Eleizeari bira osotuz, eskuman daukazu eskola barria, lenago neskatoen eskola zanaren lekuan; aurrez aurre beste neskatoen ikastetxe liraiña, baratz eta guzti; baiña frontoia urtxo jaso zalako, kerizpetan lez geratu zana.

Frontoia Bizkaia'n gitxi lakoa dozu Amoroto'n; egituraz kanpo ta barru, jasez eta jakituriz ornidua. Itxia da, pelota lekua ta proba lekua bertan ditula. Ertz baten jarrita, begira ta begira, luzaro egon gintzazan; mirestekoa da, izan be, erdian lez, zulezko zureri guzti ari eusteko, daukan taket antzeko zutoin mei luzeaa. Sei-zapi probarri, txikiak eta aundiak; bat ikaragarria, leen plaza erdian aurkitzenzana, nik ainbat igurtzi egin neutsozana.

Besteai ezer kendu bage, zoragarriak dira Amoroto'ko eleizaldeko etxeak, barri ta zaar, eta or-emen sakabanaturiko baserriak. Oleta ta ia Lekeitio'ko ateetaraiño eltzen jatzu eleizate au, Mendexa ez-ezik Lekeitio bera begipe daukazula. Barrizatze aundiak egin dabez, plazan, kanposantuan eta etxe askotan; etxe barriak eregiten diardue eta zaarrak be, danak zuri-zuri, barri emoten. Illa bi lez dirala, Naparruako Goñi ibarretik ibilli nintzan ni, toki zardaiña, ezagutzen ez nabena; etxeak barriztuten ziarduan bertan eta langille pillo bati zergaitik ebiltzan orretan, agindurik ala euren kasa, itandu neutsenean, "bai ta ez" erantzun eustien. Goitik aginduta barrizatzen doguz antxiñako torretxe ta jauregiak, baiña besteak bako-txak zurizatuta dagoz. Ejenplu onaren frutua. Amoroto'n zelan? Eta erantzuna: "Ak egin jok eta nik zergaitik ez?"

Lekeitio'ra jo genduan, Amoroto'ri agur gozoa egiñik. Ba zan jenterik erri txan-billin onetan, berez eta giza-lanez zoragarria dan itxas-bazter onetan, Karraspio'n, portu inguruan eta Tala'n. Gu eleiz-ostetik, portu aurretik Tala'ra. Kotxe berdeak be, trankil egon bearra ba eukala-ta, ertzean itxirik, barrara begira jarri giñan, eguzkitan, urez ebiltzan, urez ebiltzan ontziño ta jolas-tresnak (potin, itxas-moto, trañeru ta abar) ikuskatzen; gaur modan dagozan marroka ta karelpean ebiltzan arreintxoak, ur-azpi ta gain, begiz artu neirik. Ordu-erdi bat egin ondoren, kotxera barriko be.

Lau maillako koska igitean, ona ezusteko bat. Bost neskattilla amabi-amabost urtetakoak, elai antzera, gorenengo mailla kokatuak, eta nik berez-berez, "Euskerara ala erdera da zuen berbetea?" Erderaz", arein erantzuna. Eta nik, beti lez, berez-berezko erantzuna: "Baltzak orduan?" Eta areik: "Ez, gu ez gara baltzak, gu euskaldunak gara". Orrela luzaroko alkar-jarduna. "Guk ba-dakigu euskeraz,

diñoste, baiña ez ondo”; nik orduan: “Nunguek zarie, ba?” Eta bakotxak diraust nungoa dan: bi lekeitiarrak, bat bilbotarra, laugarrena Zeberio’koa ta bostgarrena Gasteiz’koa. Senide ta adiskide bostak. Konturatu nintzanez, oneik eta onakoak, sakatzaille bat ba’leukie, laster jarriko litzakez euskeraz gozoki berbetan.

Urrengo egunean, igandez, Belatxieta’n nintzan meza emoten, an artzain ibillitako Serafin izeneko artzaiñaren alde. Ara igondako moltzo bi erderaz, eta nik beingoan: “Zuok, zer zarie?” “Euskaldunak”, diñoste. “Zer dala-ta orduan erderaz?”. Danak mutu. Baiña, atera nebanez, an urrun bizi zan bat aurkitzen zan, eta euskaldunok uste eben, arek ez ebala euskerarik jakingo. “Aluak alakuak!” esango leukie ondarrutarrak.

Aita Onandia

